02 2025

Studentski protesti i promene bez politike

Branka Ćurčić

Ono što je za početak potrebno reći je da trenutno u Srbiji postoje masovna dešavanja – blokade univerziteta, srednjih i osnovnih škola, saobraćajnica, obustava rada prosvetnih radnika, masovni protesti na ulicama mnoštva gradova u Srbiji – koja se odvijaju od novembra 2024. godine, kao reakcija na pogibiju 15 ljudi usled pada nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu. Kao što sam rekla, ova dešavanja su *masovna* i ta masovnost uliva poverenje ljudima da su promene moguće. Ali promene čega? Studenti su skloni da kažu da se ne bore za promenu aktuelnog režima, već za promenu sistema, dok su ljudi koji ih podržavaju i koji se odazivaju na njihove pozive na proteste i blokade skloniji da kažu da upravo ovaj režim mora da ode sa vlasti. Međutim, studenti ne pojašnjavaju šta za njih znači promena sistema, osim što se to može odnositi na njihov glavni zahtev, a to je *da institucije rade svoj posao*. Da li bi onda poziv na promenu sistema zapravo bio eufemizam za promenu vlasti, dok bi zahtev upućen institucijama označavao potrebu za očuvanjem i reformom države? Ono što je izvesno je da se promena vlasti ne zahteva, ali se veruje da je neophodno bolje funkcionisanje države i njenih institucija. Za sada recimo da su načela koja se iznose na ovim protestima, pre svega: *odgovornost*, *bezbednost* i *pravda*.

Masovnost je važan element ovih dešavanja: gotovo celokupni univerziteti su u blokadi, a protesti na ulicama su masovni. Jedna od akcija koja prati ova dešavanja je prebrojavanje broja učesnika protesta, a brojnost se doživljava kao merilo pada podrške aktuelnom režimu i širenja solidarnosti sa studentima. Međutim, kako naš prijatelj Silven Lazaris, antropolog imena (singularnog), kaže, *masovni učinak* je važan princip stvarnog politike, ali tu se ne radi samo o „prebrojavanju". Masovnost je oblik verifikacije politike, kao što je to i njena relevantnost i delotvornost za ljude. Po njemu, postojanje organizacije samo po sebi nije dovoljno da bi politika postojala. Dakle, kada kažemo masovnost, to se po njemu ne odnosi na politiku „brojeva", već na *masovno prihvatanje njenih predloga koje označava postojanje politike u subjektivnosti*. Mi ovde govorimo o njegovom mišljenju politike jer je vrlo relevantno i inspirativno za naš rad i pokušaj da na afirmativan način pristupimo trenutnim dešavanjima i upitamo se o politici i mišljenju ljudi u njima, i to iz pozicije *bivših* aktivista čiji je rad sa ljudima završen nestajanjem *naših* masovnih političkih situacija. Ako se Silven smatra prijateljem Žutih prsluka kojima se bavio, možemo li mi reći da smo *prijatelji studentskih protesta*?

I na samom početku uočavamo problem, jer u trenutnoj situaciji ljudi masovno odbijaju politiku ili bar odbijaju da ono što rade smatraju politikom. Koje su posledice toga, čak i ako je u pitanju taktika s obzirom na (aktuelnu) vlast? Ali, oni nešto rade i potrebno je pokušati sagledati taj fenomen, jer masovno prihvatanje predloga postoji, i to na više različitih načina.

Studenti imaju *zahteve*, a zatim i *predloge*. Četiri zahteva studenata u blokadi objedinjeni su u njihovim sinhronizovanim iskazima po kojima *institucije treba da rade svoj posao,* odnosno, *da svako ko radi u institucijama treba da radi svoj posao*. Dakle, zahtevi su upućeni institucijama u čiju nadležnost i odgovornost spada ispunjenje

njihovih zahteva. Na prvom mestu bi to bilo javno tužilaštvo kada je u pitanju zahtev za objavljivanje potpune dokumentacije o rekonstrukciji Železničke stanice u Novom Sadu koje može da obelodani korupciju, zatim politička i krivična odgovornost i kažnjivost po pitanju korupcije koja je prouzrokovala pogibiju ljudi, kao i odgovornost za ugrožavanje bezbednosti studenata na protestima.

Međutim, po sudu studenata, javno tužilaštvo i dalje ne radi svoj posao iako objavljuje delove dokumentacije, što za njih znači da zahtevi nisu ispunjeni. Oni gotovo tvrdoglavo stoje iza njih tvrdeći da samo oni mogu da kažu kada su ispunjeni, *jer su zahtevi njihovi*. Ali pored toga, dešava se i drugačiji odgovor na njihov zahtev upućen institucijama – zaposleni u njima im prilaze sopstvenim, *individualnim* tumačenjima. Jedni daju deklarativnu podršku studentskim zahtevima bez konkretne akcije i ta podrška je masovna, dok drugi prave korak dalje i obustavljaju nastavu u školama i vrtićima uz podršku roditelja, a advokati i sindikati zaposlenih u javnim institucijama obustavljaju svoj rad. Mnoge institucije izražavaju podršku studentskim zahtevima, preuzimajući ih kao sopstvene. To znači da zahteve shvataju kao *predloge* i poput studenata blokiraju rad institucija, što znači da počinju da rade svoj posao tako što ga obustavljaju.

Studenti ne prave kompromise sa vlašću koja ih poziva na razgovore, jer svaki poziv odbijaju. Predsednik države koji je vladajućom strankom uzurpirao vlast i institucije je bio prvi koji ih je pozvao, ali je odgovor studenata nedvosmislen – „nisi nadležan“. Postojanost u odbijanju dijaloga navela je da sam režim razotkrije svoje laži i neiskrene namere (dan nakon poziva na dijalog, jednu studentkinju su prebili članovi vladajuće partije i polomili joj vilicu, a napada na studente je bilo još), čime se predsedniku i njegovom režimu sve više oduzima legitimitet. A istovremeno se zahteva da se

on, a zatim i institucije vlasti, *vrate* u svoje ustavne i zakonske nadležnosti. Dakle, studenti zahtevaju poštovanje zakona i ustava, države i institucija, i smatraju da se time postiže pravda, odgovornost i bezbednost za sve, i vezano za to ne iskazuju bilo kakvu sumnju.

I pored toga što se zahteva krivična i politička odgovornost, dakle kažnjivost odgovornih, i iako je jedan od slogana na njima bio „korupcija ubija“, ovo nisu anti-korupcijski protesti. Dakle, ovo nisu zahtevi i protesti koji su nedvosmisleno usmereni na iskorenje korupcije iz institucija, nisu eksplicitno protiv nje, već u sebi sadrže afirmaciju – *da institucije rade svoj posao*. U tome se na dosta štur način može čuti da se zapravo zahteva *zdravo društvo* i *prav(n)a država*, dakle, *prava država*, kako još možemo čuti, koju studenti žele da menjaju i učine boljom, a to za njih znači *svojom*. Ono što je izvesno je da su studenti u središtu zbivanja i noseći utisak je da se podrška daje najpre njima kao studentskoj populaciji, pa u sledećem koraku i njihovim zahtevima. Stoga su ovi protesti protesti omladine i podrške mladima, protesti smene generacija i nacionalne obnove, u čemu po prvi put nakon više godina ljudi u državi vide budućnost za sebe i svoju decu.

Za razliku od zahteva, predlozi su upućeni građanima u vidu poziva na proteste i blokade, kao i učešća u generalnom štrajku. I tu takođe svako za sebe donosi odluku da li na proteste izlazi, da li učestvuje na blokadama i da li obustavlja rad. Na individualnom nivou građani prihvataju predloge i taj odziv jeste masovan, u pomenutom smislu delotvoran za ljude, i za njih je podrška studentima izraz *solidarnosti*. Građani se takođe kao pojedinci udružuju po pitanju kuvanja obroka za studente u blokadama fakulteta, obezbeđenja donacija i sl., a podršku im pružaju poljoprivrednici, taksisti, penzioneri i drugi.

Ono što je zanimljivo je da se taj odgovor na predloge, odnosno njihovo prihvatanje, ne odvija kroz organizaciju u kojoj bi se predlozi iznosili od strane svakoga ko bi ih imao i ko želi na taj način da joj se pridruži. To znači da šira organizacija nije na delu, niti bilo kakvo usmereno, zajedničko delovanje i *deljenje politike*. Ono što postoji je masovna, aklamativna podrška studentima, često kroz samostalno organizovanje protesta, i ta podrška predstavlja dominantan način uključenja u ova masovna dešavanja.

Predloge definišu studenti na svojim plenumima i iznose ih javno, kao poziv građanima da ih podrže i da im se u akcijama pridruže. To, međutim, ukazuje na oblik organizacije koja je zatvorenog tipa. Ona je studentska, u njoj najčešće ne učestvuju profesori a naročito ne ako se protive blokadi, a sve se odvija na blokiranim fakultetima. Na njima studenti odlučuju i kontrolišu ko može da uđe na fakultet i taj pristup je ograničen. U osnovi toga je zabrinutost studenata za sopstvenu bezbednost, jer su napadi na njih učestali, ali i strah od mogućeg upliva neistomišljenika i provokatora čija bi uloga bila narušavanje integriteta blokade. Odbijanje reprezentativnosti i glasnogovornika objašnjavaju i kao znak njihovog jedinstva i jednakosti, ali i straha za sopstvenu bezbednost isticanjem pojedinaca u javnosti. A da je organizacija isključivo studentska, moglo se videti na prvom *građanskom plenumu* na kraju celodnevne blokade mosta u Novom Sadu, kada je najvaljeno da će na njemu građani takođe moći da donose odluke. Međutim, pojašnjeno je da je taj plenum samo performativan, da zbog masovnosti nema uslova da se na njemu diskutuje i završio se upravo aklamacijom i potvrdnim odgovorom na pitanje studenata o produženju blokade mosta.

Šta nam to govori? Imamo masovnu situaciju usled aklamativne podrške studentima i njihovu centralizovanu organizaciju. Iako zahtevi i predlozi daleko prevazilaze uobičajene studentske zahteve

koji bi se uglavnom odnosili na uslove studiranja, odbija se svaka naznaka da su oni politički, odnosno, da to može da bude *njihova politika*. Odbijanje politike se u velikoj meri odnosi na ograđivanje od političkih stranaka, a kako vidimo sve više i od nevladinih i aktivističkih organizacija. A ono što je novo je da se zbog „upliva politike" studenti ograđuju jedni od drugih i sebi samima iznose zahtev za *depolitizaciju* protesta. I to smo već imali prilike da vidimo, da je ograđivanje od politike zapravo distanciranje od političkih partija kao način da se izbegne napad kojim vlast i vladajuća stranka godinama diskredituje partijsku opoziciju. Politika je svedena na vlast, ali ne i na državu koju studenti i protestanti žele da sačuvaju. Upravo je odbijanje politike jedan od elemenata koji su doveli do masovnih situacija, što bi značilo da ljudi odbijaju i vlast. Dakle, oni ne žele ni politiku ni vlast, ali žele *pravu državu* i *novi poredak* koji bi takvom državom uspostavili. Drugim rečima, oni prizivaju državu bez vlasti, a još se moglo čuti i da „država nije isto što i vlast, država – to je običan čovek". Kakva bi to država bila, nije pitanje koje je važno u ovom trenutku, ali je izvesno da ljudi smatraju da se samo takvom, *depolitizovanom* i *razvlašćenom* državom može zadovoljiti pravda i dostići bezbednost za sve.

Masovno podržani studentski zahtevi stoga ne sadrže zahtev za *smenu vlasti*, što bi po opšteprihvaćenom mišljenju bio politički zahtev. Da li se on zapravo podrazumeva, iako je njihov glavni zahtev upućen institucijama države da rade svoj posao? Odnosno, da li je priželjkivan rad institucija uopšte moguć pod ovom vlašću koja ih je uzurpirala i korumpirala do te mere da su direktne posledice njihove kriminalizacije smrtni ishodi? Na ova pitanja koja se nameću nema odgovora, i to stvara utisak da postoji čvrsta odluka da se o tome ne govori.

Šta nam to govori? Politika se odbija, ali želja za promenama postoji i insistira se na tome da promene ne smeju biti političke. Ja

bih, dakle, ponovila da postoje masovne situacije, iz više razloga zatvorena organizacija, zahtevi i predlozi koje su mnogi prihvatili. Takođe mi se čini da se promene odvijaju na drugoj ravni od ravni vlasti, čime se izlazi iz godinana dominantne problematike izbora. Odnosno, da se postupno i neizrečeno preuzimanje vlasti (države?) događa oduzimanjem njenog legitimiteta. Štaviše, odbija se svaka naznaka vanrednih izbora ili prelazne vlade kao rešenja, jer se ta putanja trenutno vidi kao izdaja zahteva i principa koje su studenti postavili. Odbijanje politike, vlasti i njenih dispozitiva – izbori, pregovori, parlamentarizam, reprezentacija – ujedno postavlja limit razumevanju ove situacije, jer ne postoji namera da se država preuzme državnim udarom. Taj argument jedino upotrebljava predsednik i funkcioneri vlasti ne misleći zaista da do toga može doći, dok ljudima nije ni na kraj pameti. Važna parola ovih protesta je i nenasilna borba, odnosno borba protiv svakog nasilja kojem su studenti i građani izloženi.

Ono što je evidentno je da među ljudima postoji ohrabrenje studentskom borbom i njihovim istrajavanjem, kao i da ohrabrenje dovodi do masovne otpornosti na laži vlasti i *ponude* kojima je pokušala da prekine blokade (kao što su jeftini stanovi za studente). Odgovor studenata je da su oni *nepotkupljivi* i to je implicirana sadržina njihovog glavnog zahteva – da takvima postanu i zaposleni u institucijama koji su do sada bili zastrašeni, ucenjeni i potkupljeni. Da li je ta promena onda promena morala na čijoj se uspostavi i poretku radi? Jer potkupljivost i pristajanje na ucenu osnove su korupcije svakog pojedinca i kriminalizacije ovog režima, ove vlasti i ove države.

https://biltenstanar.rs/analize/studentski-protesti-i-promene-bez-politike/